

Economisch-Statistische Berichten

Uitvinders vroeger en nu

★

Mevr. Dra. M. J. 't Hooft-Welvaars

Fiscale bevordering van
het ploegenstelsel

★

Beschouwingen rond de
defensiebegroting 1958

★

J. Pattyn, lic. ec. wet.

De invoer van Russisch vlas
en de Benelux-vlasindustrie

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

42e JAARGANG

No. 2107

WOENSDAG 13 NOVEMBER 1957

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Voorschotten op
Effecten

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

GEMEENTE ROTTERDAM

Bij de dienst van Stadsontwikkeling en Weder-
opbouw kan een

medewerker op academisch niveau

(sociaal geograaf, socioloog of één der aan-
verwante studierichtingen) worden geplaatst,
die zal worden belast met de leiding van de
onderafdeling „Sociaal Onderzoek”.

Alleen zij, die op meerdere jaren ervaring
kunnen bogen, komen in aanmerking.

Benoeming geschiedt in de rang van plan-
onderzoeker (salarisgrenzen f 8050,- - f 10975,-,
excl. de huurcompensatie).

Aanstelling boven het minimum is mogelijk.
Gehuwden komen in aanmerking voor ver-
goeding van reis- of pensioenkosten en ver-
huiskosten.

Sollicitaties te richten tot burgemeester en
wethouders en te adresseren aan het bureau
Personeelvoorziening, kamer 331, stadhuis.
Inzending uiterlijk binnen 14 dagen na deze
oproep, onder no. 466.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

Adviezen inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk-Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f: 29,—, overige landen
f: 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H.W. Lambers;
J. Timbergen; F. de Vries; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens
de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Uitvinders vroeger en nu

Het uitvinden, te omschrijven als arbeid, gericht op het ontdekken van nieuwe en bruikbare kennis van produkten en processen, is een der voornaamste determinanten van de economische groei. [Toch is er weinig over bekend: wie houden zich ermee bezig, waarom en hoe? Door deze onbekendheid was het mogelijk, dat allerlei meningen daaromtrent ontstonden, die niet met de werkelijkheid overeenstemden. De belangrijkste onder deze onjuiste gedachten is, dat de onafhankelijke individuele uitvinder niet meer bestaat. Thans, zo wordt dan aangenomen, is uitvinden geworden tot een exclusief privilege van de academicus in het research-laboratorium, omringd door mysterieuze apparaten, elektronische rekenmachines en andere academici. Deze visie is gebaseerd op de sterke toename van de industriële research in de laatste vijftig jaar, waarop door de betreffende ondernemingen veel en uitvoerig werd gewezen.

In zijn artikel „Inventors past and present”¹⁾ tracht Jacob Schmookler¹⁾ een antwoord te geven op de vraag, of de betekenis van de industriële research

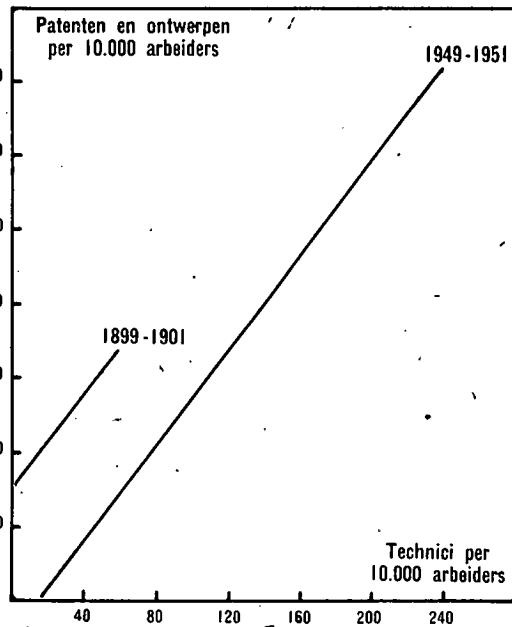
in de Verenigde Staten in dit verband al dan niet wordt overschat, en zo ja, in welke mate. Uit een steekproefonderzoek op basis van een reeks ingeschreven patenten volgde de conclusie, dat het aantal niet-academisch gevormden onder de uitvinders verbazend groot was; het aantal door hen gedane uitvindingen bleek zelfs groter dan dat van academici. Daar de laatsten in overwegende mate hun arbeid in researchlaboratoria verrichten, blijkt dus dat dezen niet zo sterk domineren als wel wordt aangenomen. De kwantitatieve betekenis van de inventieve produktie van onafhankelijke uitvinders en van uitvinders (onafhankelijk, dan wel in dienstbetrekking) met slechts een bescheiden schoolopleiding toont aan, dat de gangbare mening niet houdbaar is.

¹⁾ Jacob Schmookler: Inventors past and present, Review of Economics and Statistics, Vol. XXXIX, no. 3, aug. 1957.

Wel is een ontwikkeling gaande, die het uitvinden meer en meer in de sfeer van het bedrijfsleven brengt. Het aantal in een dienstbetrekking werkzame uitvinders — in overwegende mate met een technische scholing — neemt voortdurend toe, maar deze ontwikkeling is niet zover voortgeschreden als vaak wordt aangenomen. Om een

indruk te geven van de mate waarin het uitvinden „beroepsmatig” is geworden, heeft Schmookler het aantal in elk der Amerikaanse staten verleende patenten gecorreleerd met het aantal technici per staat. Indien mensen uit allerlei beroepen in belangrijke mate aan het jaarlijkse patententotaal bijdragen, dan zal de correlatie gering zijn. Dit blijkt omstreeks 1900 inderdaad het geval te zijn. In 1950 is de correlatiecoëfficiënt evenwel tot ruim het tienvoudige gestegen, hetgeen dus de grotere participatie van technici illustreert. Het verband tussen de beide grootheden is voor deze beide jaren in nevenstaande grafiek in beeld gebracht.

De hogere ligging van de lijn 1899-1901 betekent dus, dat

in die jaren een zelfde aantal patenten kon worden geregistreerd bij een geringer aantal technici. De conclusie welke Schmookler hieruit trekt, is dat het uitvinden zich in de eerste helft van deze eeuw ontwikkelde van een in hoge mate door onafhankelijke personen verrichte bezigheid tot een — in overigens minder dominerende mate — hoofdzakelijk door het bedrijfsleven bedreven activiteit. Deze verschuiving ging gepaard met een analoge verschuiving in de beroepskenmerken van de uitvindersgroep. Omstreeks 1900 kwamen zij in zeer uiteenlopende beroepsgroepen voor, terwijl thans bijna 50 pCt. van de uitvindingen wordt gedaan door hen die technische beroepen beoefenen. Toch is het uitvinden overwegend „part-time job” gebleven: ruim de helft van alle uitvindingen komt in 1950 voor rekening van personen, die niet tot de researchwerkers behoorden dan wel in hun vrije tijd aan hun ideeën gestalte gaven.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Uitvinders vroeger en nu	955	Ingezonden stuk:	
Fiscale bevordering van het ploegenstelsel, <i>Mevr. Dra. M. J. 't Hoof-Welvaars</i>	956	Het Deltaplan, door <i>Ir. R. Verloren van Thelnaat Sr.</i> , met een naschrift van <i>Drs. M. C. Verburg</i> 965	
Beschouwingen rond de defensiebegroting 1958..	960	Aantekening:	
De invoer van Russisch vlas en de Benelux-vlas-industrie, <i>J. Pattyn, lic. ec. wet.</i>	962	Het groeitempo van de Amerikaanse produktie sedert 1929	965
		Geld- en kapitaalmarkt, door <i>Drs. J. C. Brezet</i> ...	967
		Statistieken	969

De Euromarkt zal onze industrie voor verscherpte concurrentie stellen. Deze kan alleen het hoofd worden geboden door kostendaling, waartoe o.a. een ploegenstelsel kan bijdragen. De beschikbare hoeveelheid arbeid in ons land heeft tot gevolg, dat een ploegenstelsel alleen is te verwezenlijken bij aanschaffing van minder-arbeidsintensieve machines. Dit betekent de noodzaak van diepte-investeringen. Hierbij doet zich een financieringsprobleem voor, dat macro-economisch een grote deviezenreserve vereist, terwijl micro-economisch een fiscaal afschrijvingspercentage nodig is om liquiditeitsmoeilijkheden te voorkomen. Wanneer een hoger fiscaal afschrijvingspercentage gebonden wordt aan een ploegenstelsel, stimuleert de fiscus zowel de produktiviteitsverhogende mechanisatie als het eveneens nodige intensieve gebruik van de kapitaalgoederenvoorraad. Zulks kan geschieden zonder nadeel voor de staatsfinanciën.

Fiscale bevordering van het ploegenstelsel

Ploegenstelsel, een noodzaak.

Het is een algemeen erkend feit, dat het werken in ploegen een bedrijf in vele gevallen rendabeler maakt; het ploegenstelsel is zelfs een aperte noodzaak voor sterk gemechaniseerde bedrijven. Dat desalniettemin de meeste secundaire industrieën in ons land slechts 8 uur per dag werken, heeft o.a. de volgende oorzaken:

- 1) Het machinepark, waarmee wordt gewerkt, bestaat uit betrekkelijk kleine machines, die nogal arbeidsintensief zijn. Daarom is het totaal aantal arbeiders niet groot genoeg om met deze arbeidsintensieve machines tot ploegenarbeid over te gaan.
- 2) Grotere machines, die minder arbeidsintensief zijn, en waarmee bij het bestaande arbeidspotentieel wel tot ploegenarbeid zou kunnen worden besloten, zijn slechts voordelig wanneer overgegaan kan worden tot produktie van grote series of zelfs tot massaproductie. Daarvoor is de Nederlandse markt te klein. Daar het bijzonder onvoordelig is grote machines voortdurend om te stellen op een ander produkt, blijft men de voorkeur geven aan kleinere machine-eenheden.
- 3) Grotere machines vereisen grote investeringen. Voor vele ondernemingen is het onmogelijk om nieuw lang kapitaal aan te trekken, terwijl de bestaande rentabiliteit niet groot genoeg is om het benodigde kapitaal door zelffinanciering te verkrijgen.
- 4) Financiering met kort krediet is niet mogelijk, daar aflossing uit bedrijfswinst en afschrijvingen niet snel genoeg kan geschieden, ten gevolge van de lage toegestane fiscale afschrijvingen.
- 5) Sommige kleine ondernemers zien tegen een grote reorganisatie op.

De na-oorlogse ontwikkeling vertoont echter enige tendenties welke het overgaan op een ploegenstelsel ook voor de secundaire industrieën noodzakelijk maken. Het ontstaan van de Euromarkt betekent voor onze industrie een mogelijke marktuitbreiding, welke zo groot is dat zeker tot serie- of zelfs massa-fabricage kan worden overgegaan. De gemeenschappelijke markt brengt echter tevens mee dat: a) wij worden blootgesteld aan

concurrentie van die buitenlandse secundaire industrieën die, doordat ze altijd al een grotere binnenlandse markt hadden, met een beter kapitaalsapparaat zijn uitgerust, in ploegen werken, en daardoor een lagere kostprijs hebben; b) de drang van andere Westeuropese vakorganisatie naar een 40-urenweek zich ook aan onze vakbeweging zal gaan mededelen. Een 40-urige werkweek — vooronderstelderwijze tegen dezelfde loonsom — zou vele van onze bedrijven die met één ploeg werken, zonder meer onrendabel maken. Ook wanneer onze vakbeweging aan de Westeuropese drang weerstand zou kunnen bieden, zou de nieuwe buitenlandse concurrentie nog voldoende zijn om vele Nederlandse bedrijven met kleine, arbeidsintensieve machines de gadeslag toe te brengen.

Een ploegenstelsel is dus geboden, en is mogelijk, doordat de afzetmogelijkheden binnen klein Europa zeer zullen stijgen, mits men maar in staat is tegen concurrerende prijzen te leveren. De bedrijven — en ons land als geheel — stuiten bij het aanschaffen van grotere machine-eenheden echter op een welhaast onoverkomelijk schijnende drempel, nl. de financieringsmoeilijkheden.

Financiering, macro-economisch.

Het lijkt niet te pessimistisch te veronderstellen, dat de na de oorlog gesignaleerde kapitaalschaarste een verschijnsel zal blijken te zijn, dat nog enige decennia zal aanhouden. De snelle verbetering van de techniek (automatie, atoomenergie) en de sociaal onontkoombare woningbouw vereisen enorme kapitalen, terwijl het lang niet zeker is dat de daarvoor noodzakelijke besparingen, gezien de consumptiedrang van alle lagen der bevolking, ook opgebracht zullen worden¹⁾.

Als er dus sprake zal blijven van kapitaalschaarste, is het dan geen dwaasheid om over te gaan tot een kapitaalintensievere produktie in een land, dat toch een betrekkelijk overvloedig en goedkoop arbeidspotentieel

¹⁾ Zie hierover het artikel van Drs. J. Bosch: „Automatie en kapitaalinvestering”, in „E.-S.B.” van 16 oktober 1957, wiens gedachtengang ook t.a.v. het onderwerp van dit artikel geheel parallel aan de mijne loopt.

bezit, in vergelijking met de omringende landen? Het antwoord op deze vraag is in de theorie gecompliceerder dan in de praktische huidige situatie van ons land. Theoretisch zou men het volgende kunnen opmerken:

- a) Minder-arbeidsintensieve machines doen de kapitaalquote in de kostprijs van het eindprodukt stijgen.
- b) Toepassing van ploegenarbeid op deze minder-arbeidsintensieve machines doet de kapitaalquote weer dalen. Er kan hier sprake zijn van ondercompensatie, volledige compensatie of overcompensatie van factor a) door factor b). Bovendien wordt door beide factoren de hoeveelheid eindprodukt vergroot, en wel cumulatief. Het is mogelijk, dat voor eenzelfde hoeveelheid eindprodukt de benodigde hoeveelheid kapitaaldispositie in de maatschappij geringer wordt; of dan ook voor eenzelfde geldopbrengst van dit eindprodukt de benodigde kapitaaldispositie lager wordt, hangt dan nog eens af van de elasticiteit van de vraag naar het produkt en dus mede van de marktform²⁾.

De praktijk voor ons land is tot op zekere hoogte eenvoudiger. Immers, in het kader van onze open volkshuishouding vindt de voorgestane mechanisatie, die produktiviteitsstijging meebrengt (factor a), haar afdoende rechtvaardiging in de *kostprijdsdaling*, die noodzakelijk is om aan buitenlandse concurrentie het hoofd te bieden. Zelfs wanneer we het ongunstigste geval veronderstellen, nl. dat per saldo de hoeveelheid benodigde kapitaaldispositie belangrijk zal moeten stijgen, is er nog geen ontkomen aan³⁾. De kapitaalschaarste wordt dan weliswaar door de mechanisatie verergerd, maar dit mag geen reden zijn de mechanisatie achterwege te laten. De vergrote kapitaalschaarste moet dan verminderd worden door toeneming van de besparingen. Het is dan echter wel geboden om de benodigde stijging van de kapitaaldispositie zo gering mogelijk te doen

²⁾ Wanneer voor eenzelfde hoeveelheid eindprodukt de benodigde kapitaaldispositie hoger wordt, zal in ieder geval ook voor eenzelfde geldopbrengst de benodigde hoeveelheid kapitaaldispositie hoger worden. Het vergroten van de hoeveelheid eindprodukt zal immers de prijs of doen dalen, of hoogstens gelijk doen blijven. Eenzelfde hoeveelheid produkt betekent dus in het gunstigste geval eenzelfde geldopbrengst. Bij de hier bedoelde hogere behoefte aan kapitaaldispositie gaat men uitsluitend tot mechanisatie over wanneer de besparing op de factor arbeid het meerdere gebruik van kapitaal minstens goedmaakt.

zijn, nl. door toepassing van een ploegenstelsel (factor b), dat op zichzelf in ieder geval „capital-undeepening” (kapitaalbesparend) is. In een periode van kapitaalschaarste mag het gebruiken van de aanwezige kapitaalgoederen voorraad gedurende slechts 48 uur per week de grootste verkwisting heten.

Ook afgezien van de algemene kapitaalschaarste is het, zoals hieronder nog zal worden uiteengezet, voor de meeste kleinere bedrijven onmogelijk lang kapitaal aan te trekken voor hun noodzakelijke investeringen bij verdergaande mechanisatie. Voor de financiering blijven dus over:

- a) leverancierskrediet door buitenlandse machinefabrieken;
- b) bankkrediet (eventueel gecombineerd met sub a);
- c) leverancierskrediet door binnenlandse machinefabrieken.

Dit laatste kan betekenen dat reeds bestaand kapitaal wordt uitgeleend — hetgeen niet altijd inflatoir behoort te zijn —, of dat deze machinefabrieken zulks ook financieren uit bankkrediet, hetgeen op hetzelfde neerkomt als sub b.

Leverancierskrediet door buitenlandse machinefabrieken betekent kapitaalimport, zodat niet van inflatoire financiering kan worden gesproken. Bankkrediet is echter inflatoir. Dit zal zich over het algemeen niet uiten in een prijsstijging, maar in een tekort op de betalingsbalans, daar de meeste nieuwe machines in het buitenland zullen worden aangeschaft. Onze deviezenreserve moet hiertegen opgewassen zijn. Het gebruik van

³⁾ Wanneer we over een *gesloten* volkshuishouding spreken, zou het van geval tot geval nodig zijn om na te gaan of er bij een verhoogde mechanisatie van de secundaire industrieën, ook indien gecombineerd met ploegenarbeid, inderdaad meer kapitaaldispositie nodig is. Indien dit zo is, zal er immers een knelpunt optreden in de voorafgaande fasen van de bedrijfskolom, dus in de basisindustrieën. Daar in een gesloten huishouding verhoging van het geïnvesteerde bedrag per man alleen zal plaatsvinden om door produktiviteitsstijging tot een hogere levensstandaard te komen, zou men inderdaad moeten besluiten hiervan af te zien wanneer in het voorafgaande deel van de bedrijfskolom één of meer ernstige knelpunten zouden optreden. In een *open* huishouding met weinig basisindustrieën, zoals ons land, is het optreden van zodanige knelpunten minder waarschijnlijk en zal er alleen sprake zijn van een kapitaaltekort in financiële zin. Onder onze omstandigheden, nl. bij import van de benodigde machines, wordt dit tekort speciaal voelbaar in de vorm van een te kleine deviezenreserve.

(Advertentie)

BLOEMERS & Co.

ROTTERDAM

2E WESTEWAGENHOF 1
TELEFOON 120223 (K 1800)

POSTBUS 65

KEIZERSGRACHT 814
AMSTERDAM - TEL. 64793 (K 20)

BEDRIJFSVERZEKERING

deviezen tot modernisering van het productie-apparaat, waarbij een belangrijke kostprijzdaling wordt bereikt, is m.i. volkomen verantwoord, temeer daar deze aderlating zich op de iets langere duur zal redresseren door verhoogde export uit sterk vergrote produktie, of door verminderde import. Macro-economisch zullen deze investeringen, wanneer ze op meer kapitaal beslag leggen, dus een krachttoer blijken, die echter uit concurrentie-oogpunt volstrekt noodzakelijk zal zijn.

Financiering, micro-economisch.

Een groot aantal secundaire industrieën in Nederland is georganiseerd in de vorm van familiebedrijven of kleine N.V.'s. Dit maakt het aantrekken van lang kapitaal zeer moeilijk, temeer daar de betreffende ondernemingen meestal slechts een bescheiden rendement opleveren. Kapitaal zal dus in hoofdzaak slechts te verkrijgen zijn van machinefabrikanten, die zelf inzicht hebben in de rendementsverhoging die de installatie van hun machine in het betrokken bedrijf zal teweegbrengen, en die dus bereid zijn het risico te nemen, of uit bankkrediet, wanneer een grondig inzicht in deze bedrijven de bankdirecties bereid maakt het risico te aanvaarden.

In beide gevallen is hier sprake van kort krediet, dat binnen enkele jaren zal moeten worden afgelost. En hier steekt de belastingwetgeving een spaak in het wiel. Wanneer een bedrijf gewend is geweest zijn machines in tien jaar af te schrijven, en daarmee door moet gaan, ook bij grotere investeringen terwille van een ploegenstelsel, zal het onmogelijk zijn voor een dergelijke investering kort krediet aan te trekken, ook al kan met zekerheid worden aangenomen dat de rentabiliteit van het bedrijf vele malen groter zal worden.

Men vraagt zich wellicht af waarom deze bedrijfstakken de afgelopen jaren dan niet meer geprofiteerd hebben van de belastingfaciliteiten die toen werden verleend. Het antwoord daarop is m.i. dat, afgezien van een zekere inertie, hun afzetgebied — in principie alleen de binnenlandse markt — te klein was voor het gebruik van grote machine-eenheden, terwijl de bescherming aan de grens hun nog een rustig voortbestaan garandeerde. Deze beide argumenten komen echter binnen de eerstvolgende twaalf jaar te vervallen, zodat het feit, dat deze industrieën nog niet, of niet voldoende gebruik maakten van deze belastingfaciliteiten, niet bewijst dat ze dat onder nieuwe, veranderde omstandigheden ook niet zullen gaan doen.

Belastingmaatregelen als instrument van economische politiek.

De afgelopen jaren heeft de fiscus, ter bevordering

van de industrialisatie, twee faciliteiten toegestaan, t.w. vervroegde afschrijvingen en investeringsaftrek. Prof. W. J. de Langen heeft in een artikel in „E.-S.B.” van 26 mei 1956, getiteld: „Investering is investering, fiscaal”, reeds betoogd dat deze maatregelen te globaal waren, d.w.z. te weinig uitsluitend gericht op die investeringen die de maatschappelijke produktiviteit snel verhogen. Daar aan de fiscus praktisch geen discriminatiemogelijkheden waren gelaten, werden niet alleen kapitaal-verdiepende investeringen bevorderd, maar ook vervangende, of kapitaal-uitbreidende investeringen („capital-widening”).

Wanneer vervangende investeringen geen technische verbetering inhouden, bevorderen ze de produktiviteit niet, terwijl de uitbreidende investeringen in een tijd van arbeidstekort zelf wel het nationaal produkt vergroten, maar de produktie in andere bedrijven doen afnemen. Ten slotte behoeft ook het oprichten van nieuwe kantoorgebouwen, winkels, amusementsbedrijven etc. in een tijd van kapitaalschaarste waarlijk niet fiscaal te worden gestimuleerd.

Prof. De Langen beval dus een systeem aan, waarbij de fiscus grotere discriminatiemogelijkheden zou krijgen, en daardoor in staat zou zijn de fiscale faciliteiten in tijden van dreigende overbesteding alleen toe te kennen in geval van „capital-deepening”. Hij stuitte hierbij op de grote moeilijkheid van het vaststellen van het onderscheid tussen „capital-deepening” enerzijds, en „capital-widening” en vervanging anderzijds.

Intussen heeft de heersende overbesteding, waaraan ook het ongediscrimineerde investeren enigszins schuldig is, ertoe genoodzaakt de bestaande belastingfaciliteiten per 1 januari 1958 geheel op te schorten.

Versnelde afschrijving bij een ploegenstelsel.

Het willen discrimineren ten gunste van „capital-deepening” heeft een zeer goede reden. Wanneer immers het arbeidspotentieel van een land vol bezet is, kan uitbreiding van de produktie nog slechts verkregen worden door dit gegeven arbeidspotentieel samen te laten werken met een produktiever kapitaalsapparaat, dus meestal door verhoging van het geïnvesteerde bedrag per man⁴⁾. Verhoging van het geïnvesteerde bedrag per man komt echter veelal in conflict met de algemene kapitaalschaarste. Uit dit dilemma kunnen we worden verlost door een ploegenstelsel. Het geïnvesteerde bedrag per arbeidsploeg wordt dan groter, maar wanneer in ploegen aan dezelfde machine wordt gewerkt, behoeft het geïnvesteerde bedrag per man niet, of niet

⁴⁾ Of door vooruitgang van technische kennis en efficiency.

(Advertentie).

STAPEL

Met papier en met plastic geïsoleerde kabels voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie Kabelgarnituren, koperdraad en koperdraadkabel. Staalraad en staalband.

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK · DELFT

zoveel groter te worden: Men moet dus niet één kleine machine, waaraan één ploeg werkt, vervangen door één grote, maar minstens twee kleine machines door één grote, die dan door meer ploegen kan worden bediend, dus door hetzelfde aantal — of minder — arbeiders als tevoren de twee kleine machines bediende.

Gegeven de kapitaalnoed en het arbeidstekort in ons land, zou eventuele *wederinvoering van belastingfaciliteiten* dus niet zonder meer discriminerend moeten werken ten gunste van „capital-deepening”, maar ten gunste van *produktiviteitsverhogende mechanisatie*, waarbij de „capital-deepening” zoveel mogelijk gecompenseerd wordt door ploegenarbeid. Daar men veilig kan aannemen dat in verreweg de meeste gevallen een ploegenstelsel alleen maar doorgevoerd kan worden — gezien het arbeidstekort — wanneer tegelijkertijd tot produktiviteitsverhogende mechanisatie wordt overgegaan, zou het criterium van „meer ploegen” voldoende zijn. Dit criterium is in de praktijk bijzonder eenvoudig te hanteren. Een verklaring van de arbeidsinspectie, of het overleggen van de loonadministratie, levert voldoende bewijs. Daar het voor zal komen, dat tijdens de vakanties en bijv. tijdens een griep epidemie slechts in één ploeg gewerkt kan worden, zou men bijv. als criterium voor versnelde fiscale afschrijving kunnen stellen dat het werken in ploegen gedurende méér dan de helft van een jaar voldoende is.

De voorgestelde belastingmaatregel zou *macro-economisch*, door het werken in ploegen, een intensiever gebruik van ons Nederlandse kapitaalsapparaat stimuleren, en daardoor bijdragen tot een verlichting der kapitaalschaarste, terwijl zij *micro-economisch* de kleinere bedrijven in staat zou stellen hun kapitaalbehoefte beter te bevredigen. Wanneer deze bedrijven immers hun investeringen sneller af mochten schrijven, en dus het fiscaal „winstmaken” naar een latere periode zouden kunnen verschuiven, zou het aantrekken van leveranciers- of bankkrediet voor hen geen onverantwoordelijke zaak meer zijn.

Is wetswijziging noodzakelijk voor deze versnelde afschrijving?

Om een discriminerende toekenning van belastingfaciliteiten mogelijk te maken, is wetswijziging noodzakelijk. Is het echter nodig om bij de voorgestelde maatregel te spreken van discriminatie, dus van faciliteiten, of zou men misschien zelfs kunnen volstaan met een wat ruime interpretatie van het „goed koopmansgebruik”? Men zou naar mijn mening zeer wel kunnen stellen, dat het werken in ploegen een overeenkomstig snellere slijtage ten gevolge heeft, zodat de afschrijving in een overeenkomstig kortere periode moet plaatsvinden. Hiertegen kan men inbrengen dat de afschrijvingsperiode tegenwoordig ook fiscaal niet meer gebaseerd is op de technische, maar op de economische levensduur, wanneer deze korter wordt geacht. Het is echter zeer goed mogelijk, naar mijn mening zelfs onontkoombaar, de stelling te verdedigen dat verhoogde mechanisatie ook de economische levensduur korter maakt.

Economische levensduur heeft nl. betrekking op de tijd gedurende welke de ondernemer bereid is het risico van een economische veroudering te dragen. Deze tijds-horizon wordt verkort, wanneer de machine meer gespecialiseerd is (en daardoor slechter aangepast kan wor-

den aan wijziging in de vraag naar het eindproduct), en naarmate het geïnvesteerde bedrag een groter deel uitmaakt van het totale bedrijfskapitaal, waardoor ook de flexibiliteit van het bedrijf geringer wordt. Beide factoren spelen hier mee, zodat de tijd, gedurende welke de ondernemer bereid zal zijn het risico te dragen, veel korter wordt⁵⁾.

Wij kunnen nu de volgende vragen stellen:

- Is versnelde afschrijving op basis van ploegen, in het licht van bovenstaande argumentatie, binnen de bestaande wetgeving mogelijk?
- Zo ja, is zij ook voldoende om de financieringsdrempel voor invoering van een ploegenstelsel op te heffen?
- Zo nee, welke wetswijziging is nodig om de fiscus in staat te stellen belastingfaciliteiten te verlenen aan die industrieën waarvan wij de grootste bijdrage in de produktiviteit en de geringste blijvende belasting van de kapitaalmarkt kunnen verwachten, dus aan die industrieën die de op zichzelf noodzakelijke „capital-deepening” compenseren door ploegenarbeid?

De beantwoording van de vragen ad a) en c) laat ik gaarne aan onze belastingsspecialisten over. Vraag b), nl. of versnelde afschrijving alleen voldoende zal zijn om dit soort bedrijven over de financieringsdrempel heen te helpen, is niet in zijn algemeenheid te beantwoorden. Dit zal immers afhangen van de omvang van de initiële investeringen, vergeleken met het totale bedrijfskapitaal. Voor de best renderende onder deze ondernemingen, die niet alleen uit deze versnelde afschrijving, maar ook nog uit hun bedrijfswinst kunnen aflossen, zal het, mogelijk voldoende zijn. De andere hebben wellicht nog behoefte aan belastingfaciliteiten, tenzij de maatschappijen voor middellang krediet zich speciaal zouden gaan bezighouden met bedrijven die om schakelen op werken in ploegen.

De bestedingsbeperking heft de noodzaak tot industrialisatie niet op, doch moet ons alleen zeer kritisch doen staan tegenover alle middelen, die de investeringen kunstmatig stimuleren, daar het maatschappelijk rendement van investeringen zeer uiteenloopt. Wil men dus na 1 januari 1958 niet geheel van verdere stimulering afzien, maar toch uiterst omzichtig te werk gaan, laat men dan beginnen met versnelde afschrijving toe te staan bij investeringen die zeer intensief, dus in ploegenarbeid gebruikt worden. Later kan dan wellicht het arsenaal van belastingstimulansen weer wat worden uitgebreid⁶⁾.

Complicaties.

Behoren kapitaal-uitbreidende investeringen, die een noodzakelijk complement zijn van de grotere produktie, die met ploegen bereikt wordt, ook tot de investeringen die versneld kunnen worden afgeschreven? Zou de versnelde afschrijving ook moeten gelden voor een bedrijf

⁵⁾ Deze gedachtengang is gebaseerd op publikaties van G. L. S. Shackle en B. S. Keirstead. Drs. J. Bosch, in het hiervoor aangehaalde artikel, spreekt op dezelfde wijze over verkorting van de economische levensduur in het meer spectaculaire geval van automatie.

⁶⁾ De bevolkingsgroei in ons land zal nl. ook kapitaal-uitbreidende investeringen nodig maken. Toch verdient het ook hier aanbeveling om, in de bedrijfstakken waar zulks mogelijk is, de bevolkingstoename eerst op te vangen door werken in ploegen, en pas daarna door een uitbreiding van het produktie-apparaat.

De Defensiebegroting 1958 staat in het teken van consolidatie en reorganisatie. Nadere analyse leert, dat de nadruk ligt op consolidatie. De grote materiaalaankopen, verband houdend met de opbouw zijn achter de rug. De krimpemde marge voor materieelaanschaf is in wezen een gevolg van de financiële beperkingen, die tijdens de Kabinetformatie in 1956 aan de Nederlandse defensie-inspanning werden aangelegd. Het „plafond” van f. 1.550 mln. per jaar betekent, dat de Minister van Defensie te kampen heeft met een „moeilijke liquiditeitspositie”, die hem telkens tot nauwkeurige keuze van prioriteiten dwingt. Nederland staat met zijn problemen van een passende financiering van een bij voortduring zo modern mogelijke defensie niet alleen. Schrijver bepleit als defensieplafond niet een jaarlijks gelijkblijvend geldsbedrag, doch een jaarlijks gelijkblijvend percentage van het nationale inkomen.

Beschouwingen rond de defensiebegroting 1958

Men schrijft ons:

„Consolidatie” en „overgang” zijn de slagwoorden, waarmee de defensiebegroting 1958 wordt ingeleid. Consolidatie: in de komende drie jaren is, na de plaatsgevonden snelle opbouw van land-, lucht- en zeemacht sinds 1951, de „afwerking van de in geforceerd tempo opgetrokken structuur” aan de orde. Overgang: eveneens in 1958-1960 dient met de aanpassing der Nederlandse

strijdkrachten aan de eisen van de nucleaire oorlogvoering een begin te worden gemaakt.

Consolidatie en tegelijkertijd aanpak ener reorganisatie: de tegenstelling is slechts schijnbaar. De overgang naar nieuwe concepties zal bij de landmacht gericht zijn op grotere concepties en grotere mobiliteit der samenstellende onderdelen alsmede modernisering hunner uitrusting; bij de luchtmacht op spreiding van doelen die een mogelijke

(vervolg van blz. 959)

dat al jaren met ploegen werkt, en nu tot routinevervanging overgaat? Zou een bedrijf dat voor zijn reeds bestaande machinepark meer arbeiders weet aan te trekken (bijv. uit de landbouw), zodat tot ploegenarbeid kan worden besloten, ook gaan profiteren van de versnelde afschrijving? Zo zou men nog vele vragen kunnen stellen.

Het antwoord daarop zal mede afhangen van het succes dat de bestedingsbeperking reeds heeft bereikt, dus van de mate waarin men de teugels weer kan vieren. In principe echter zou men dit moeten vaststellen: wij leven in een wereld die streeft naar full employment. Er zal dus, naar wij hopen, niet vaak meer sprake zijn van een omvangrijke arbeidsreserve, of, om een lelijker woord te gebruiken, van een werklozenleger. Het levenspeil kan dan voornamelijk nog slechts stijgen door grotere investering per arbeider. Tegelijkertijd leven we in een tijd van een structureel kapitaaltekort. Het fiscale klimaat moet dus het gunstigst gemaakt worden voor die bedrijven, die de bestaande kapitaalgoederenvoorraad zo intensief mogelijk benutten, en dus in ploegen werken.

Ook het sociale klimaat zal de natuurlijke weerstand tegen ploegenarbeid zoveel mogelijk moeten compenseren. Van dit bijzonder belangrijke aspect moet echter binnen het kader van dit artikel worden afgezien.

Ontvangsten van de fiscus.

Op het eerste gezicht zou men menen dat het vergroten van het afschrijvingspercentage voor machines, wanneer in ploegen wordt gewerkt, zal leiden tot lagere ontvangsten voor de fiscus. Niets is echter minder waar;

het gaat hier immers om verlaging van het percentage dat de Schatkist in de eerste jaren van het exploitatiesaldo ontvangt. In het ergste geval is er dus sprake van ontvangstenverschuiving. Daar echter het systeem er tegelijkertijd op gericht is, een ploegenstelsel door te voeren, zal het bedrag van de exploitatiesaldi waarschijnlijk sterk stijgen, zodat ook het lagere percentage voor de fiscus wellicht nog een hogere absolute ontvangst zal betekenen.

Samenvatting.

De Euromarkt zal onze industrieën voor verscherpte concurrentie stellen, en wellicht de drang naar een verkorte werkweek doen toenemen. Deze concurrentie kan alleen het hoofd worden geboden door kostendaling, waartoe o.a. een ploegenstelsel kan bijdragen. Ploegenarbeid brengt tevens mee een kortere arbeidstijd. De beschikbare hoeveelheid arbeid in Nederland maakt, dat een ploegenstelsel alleen te verwezenlijken is bij aanschaffing van minder-arbeidsintensieve machines. Dit betekent de noodzaak van diepte-investeringen. Hierbij doet zich een financieringsprobleem voor, dat macro-economisch een grote deviezenreserve vereist, terwijl micro-economisch een hoger fiscaal afschrijvingspercentage nodig is om liquiditeitsmoelijkheden te voorkomen. Wanneer een hoger fiscaal afschrijvingspercentage gebonden wordt aan een ploegenstelsel, stimuleert de fiscus zowel de produktiviteitsverhogende mechanisatie, als het eveneens nodige intensieve gebruik van de kapitaalgoederenvoorraad. Zulks kan geschieden zonder nadeel voor de staatsfinanciën.

Amsterdam.

M. J. 't HOOFT-WELVAARS.

vijand zich zou uitkiezen, op gedeeltelijke vervanging van vliegtuigen door van buitenaf bestuurd wapens en op gebruik van atoomwapens door de tactische luchtstrijdkrachten; bij de marine op benutting der atoomenergie als voortstuwingsmiddel, alsook op atoombewapening en het gebruik van geleide projectielen. Bij dit alles — en hier komt het consolidatie-element voor den dag — zal het in de periode 1958-1960 in hoofdzaak gaan om de nodige organisatorische voorbereidingen. De daadwerkelijke overgang op een nieuwe organisatie, inclusief de voor de atoomoorlog benodigde bewapening en uitrusting, is in de komende drie jaren nog niet aan de orde; ten eerste niet, omdat ontwrichting door te snelle omschakeling moet worden voorkomen; ten tweede niet, omdat — nog afgezien van het feit, dat de nieuwe wapens momenteel veelal nog in het ontwikkelingsstadium verkeren — de benodigde financiële middelen voorshands ontbreken.

Nadruk op consolidatie.

Nadere analyse van de Defensiebegroting 1958, aan de hand van de daarin mede vervatte uitvoerige toelichting op het defensiebeleid in het verleden en de toekomst, leert dat voor het moment de consolidatie inderdaad zwaarder weegt dan de reorganisatie. Het peil der Nederlandse defensie-uitgaven begint, na sinds 1951 jaarlijks sterk te zijn gestegen, een neiging tot dalen te vertonen. Hetzelfde geldt voor het percentage, dat de defensie-uitgaven uitmaken van het nationaal inkomen (tabel 1). Symptomatisch is ook, dat het „overloop“-verschijnsel begint te verdwijnen: terwijl sinds 1954 de jaarlijkse defensie-uitgaven belangrijk uitgingen boven de jaarlijkse defensie-begrotingen (doordat vóór 1954 gevoteerde doch niet uitgegeven bedragen op grond van art. 24 van de Comptabiliteitswet naar latere jaren konden worden „overgeheveld“; een faciliteit die met name van belang is voor een meerjarige programmering van de materieelaanschaf), begint thans de marge tussen uitgaven- en begrotingscijfers kleiner te worden. Aldus is, gegeven de omvang der defensie-begroting, inderdaad het tijdperk der consolidatie aangebroken; de grote materieelaankopen, verband houdend met de opbouw, zijn achter de rug; de kosten voor exploitatie en onderhoud nemen verhoudingsgewijs een groter deel van de jaarlijks voor defensie beschikbare middelen in beslag.

TABEL 1. *Nederlands defensie-uitgaven*
(gehele dienst)

	in f. mln.	als pCt. van het nat. ink.
1951	1.099,4	5,62
1952	1.346,3	6,58
1953	1.369,2	6,24
1954	1.646,0	6,77
1955	1.736,0	6,46
Schatting 1956	1.842,3	6,46
ditto 1957	1.875,0	6,10
Ontwerpbeogr. 1958	1.779,0	5,67

Bron: Bijlage 4, Miljoenennota 1958.

Wat dit laatste aspect betreft, bevat de algemene Nota, die de Memories van Toelichting op de hoofdstukken Oorlog en Marine inleidt, enkele belangwekkende cijfers, in de vorm van de volgende begrotingsopzet voor de jaren 1957 t/m 1960 ¹⁾:

¹⁾ Zie Rijksbegroting 1958, Hoofdstukken VIII A en VIII B, Oorlog en Marine, Nota nr. 2, blz. 5. De Nota spreekt van de jaren 1958-1960, maar hier schuilt ongetwijfeld een drukfout; gezien de omvang der cijfers gaat het om de jaren 1957-1960.

TABEL 2.

Personeelskosten	f. 3.490 mln.	54 pCt.
Overige (materiële) exploitatiekosten ..	f. 1.945 mln.	30 pCt.
Aanschaffing van materieel en overige goederen	f. 890 mln.	14 pCt.
Bijdrage internationale infrastructuur ..	f. 135 mln.	2 pCt.
Totaal	f. 6.460 mln.	100 pCt.

Dit betekent voor elk der vier jaren een gemiddeld begrotingsbedrag van f. 1.615 mln., waarvan rond f. 1.360 mln. voor exploitatiekosten, rond f. 220 mln. voor materieelaanschaf en rond f. 35 mln. voor infrastructuurbijdragen. Bepaalt men zich tot de materieelaanschaf, dan is een treffende vergelijking mogelijk met hetgeen in de jaren 1951 t/m 1956 daarvoor werd besteed. In deze zes jaren nl., aldus dezelfde algemene Nota ²⁾, is de waarde aan oorlogsmaterieel en onroerende goederen van de krijgsmacht op basis van de huidige vervangingswaarde met f. 6.400 mln. toegenomen, waarvan de helft uit Amerikaanse hulp, de helft uit eigen aanschaffingen werd verkregen. Dit laatste betekent dus een gemiddelde van rond f. 530 mln. per jaar, op basis der huidige prijzen. De terugval van de materieelaanschaf van dit bedrag op rond f. 220 mln. in de komende drie jaren vormt een duidelijk consolidatie-element.

Betekenis van het „defensieplafond“.

De gegeven berekening is globaal; met name is niet getracht, te berekenen welke begrotingscijfers de Minister van Defensie voor elk der afzonderlijke jaren tot en met 1960 voor ogen hebben gestaan. Het beeld is daardoor niet minder illustratief. Hoofdzakelijk is immers, dat de krimpende marge voor materieelaanschaf in wezen een gevolg is van de financiële beperkingen, die tijdens de Kabinetsformatie in 1956 aan de Nederlandse defensie-inspanning werden aangelegd: een „plafond“ van f. 1.550 mln. per jaar voor de jaren 1958 tot 1960, behoudens wat betrof gevolgen van algemene maatregelen op het gebied van lonen, pensioenen e.d. ³⁾. Een dergelijk plafond betekent, dat grootondernemer Staf, producent van het collectieve goed „nationale veiligheid“ ⁴⁾, in zijn bedrijfsvoering in feite te kampen heeft met kapitaalschaarste, of zo men wil: een moeilijke liquiditeitspositie, die hem telkens tot nauwkeurige keuze van prioriteiten dwingt. Momenteel is de situatie deze, dat, gegeven het defensieplafond, de gestegen exploitatiekosten (gestegen als gevolg van het in 1951 geëntameerde investeringsprogramma) de mogelijkheid tot het doen van nieuwe investeringen tot een minimum beperken. Het spreekt vanzelf, dat overschrijding van het plafond, zoals deze is toegestaan voor dekking van hogere lonen, pensioenen e.d., de situatie niet kan verlichten; aldus kan hoogstens worden voorkomen, dat verdere verhoging der exploitatiekosten ten laste van de toch reeds zeer magere investeringsrekening moet worden gebracht.

Consolidatie: pro en contra.

Is het „consolidatie“-streven in onze defensie-inspanning, zoals dat thans noodwendig voortvloeit uit hetgeen bij de vorming van het huidige Kabinet werd afgesproken, gerechtvaardigd? Argumenten ten gunste ontbreken stellig niet. Zo moet inderdaad, na een aantal jaren van snelle opbouw, een zekere stabilisatie worden nagestreefd; de

²⁾ T.a.p. blz. 3.

³⁾ Vgl. Rijksbegroting 1957, algemene inleidende Nota nr. 2 op de Hoofdstukken VIII A en VIII B, Oorlog en Marine, blz. 3.

⁴⁾ Vgl. het artikel „Enkele economisch-financiële aspecten van het defensiebeleid“ in „E.-S.B.“ van 22 augustus 1956, blz. 749/50.

De Westeuropese vlassers maken zich zorgen: de situatie in de vlasnijverheid was de laatste jaren, toch al niet rooskleurig en daar zijn de Russische dumpingpraktijken nog bijgekomen. De Westeuropese markt wordt door Rusland thans massaal bewerkt. Met name de invoer in het Verenigd Koninkrijk is voor de Westeuropese vlasnijverheid zeer gevaarlijk. In deze nijverheid is een, zich in prijsafbrokkeling uitende, crisis ontstaan, die ernstige gevaren voor de gehele Westeuropese vlasindustrie inhoudt. De met vlas beteelde oppervlakte in Nederland, België en Frankrijk is belangrijk ingekrompen en in andere landen is de uitzaai volledig verdwenen. Uit de kritieke situatie is een toenadering gegroeid tussen de bij vlas betrokken sectoren in Nederland, België en Frankrijk. In vlaskringen acht men de mogelijkheid niet uitgesloten om in Europees verband tot overeenstemming te komen over gezamenlijke afweermiddelen tegen de Russische dumpingpraktijken.

Het zal de Nederlandse en Belgische lezer zijn opgevallen dat het probleem van de invoer van Russisch vlas in West-Europa de laatste tijd in de belangstelling staat, niet alleen van de betrokken vlaskringen, maar zelfs van een ruimer publiek. De Westeuropese vlassers maken zich zorgen: de situatie in de vlasindustrie was toch al niet rooskleurig de laatste jaren en daar zijn de Russische dumpingpraktijken nog bijgekomen. De toestand is hierdoor onhoudbaar geworden en het is dan ook geen wonder dat de vlassers hierop reageren. Er bestonden zelfs plannen om zonodig op 1 november de produktie stop te zetten teneinde de marktverhoudingen te herstellen.

(vervolg van blz. 961)

boog kan niet altijd gespannen blijven, en vele details van het defensie-apparaat, tot nu toe weinig onder het oog gezien, vragen de aandacht. Zo is ook de opvatting van Minister Staf, dat het nieuwe materieel, dat in de toekomst benodigd zal zijn voor het toepassen van nieuwe concepties, in vele gevallen nog niet eens in produktie is, op zichzelf niet voor bestrijding vatbaar. Ook is nog niet te voorzien, welke vorm en omvang de Amerikaanse hulp in de toekomst zal aannemen. Ten slotte is het in het algemene kader der bestedingsbeperking, gegeven de binnenlands-politieke constellatie, onontkoombaar, dat aan de uitgaven voor de defensie, toch altijd nog de grootste post in de Rijksbegroting, een zekere rem wordt aangelegd.

Daartegenover staat, dat de nadruk, die in het Nederlandse defensiebeleid momenteel op „consolidatie” valt, de „overgang” op het nieuwe dreigt te vertragen. Nu het gebruik van tactische atoomwapenen in de drie krijgsmacht-delen een algemeen aanvaarde doctrine is geworden, lijkt het uitsluitend treffen van organisatorische voorbereidingen voor overgang op dit gebruik niet voldoende. Deze overweging geldt temeer, waar nieuwe wapens veelal „long lead items” zijn; research, ontwikkeling en vervolgens produktie vormen tezamen een proces, dat jaren in beslag kan nemen, en dat dus vroegtijdige voorzieningen eist, en Amerikaanse hulp is ten slotte geen remedie tegen alle kwalen. Tegenover binnenlands-politieke constellaties staat ten laatste de internationale situatie, die er sinds de glimlach van Genève in 1955 niet vriendelijker op is ge-

De invoer van Russisch vlas en de Benelux-vlasindustrie

Enkele facetten van de crisis.

Ook in de vlassector trad, als reactie op de Korea-hausse, een prijsdaling op; van prijsstabilisatie op een gegeven moment was hier echter geen sprake, integendeel de prijzen bleven voortdurend dalen.

De concurrentie der Franse vlasindustrie was hieraan niet vreemd. Frankrijk heeft nl. na de oorlog door het voeren van een beschermende politiek een eigen vlasindustrie in het leven geroepen, waardoor een voor België belangrijk afzetgebied goeddeels verloren ging. Na 1951 werd zelfs Frans vlaslint naar België en andere landen uitgevoerd. Om dit mogelijk te maken werden aan de

worden. Vooral in de Verenigde Staten wordt thans besef, dat in de achterliggende jaren de defensie-begrotingen te sterk aan limieten zijn gebonden, en dat aldus een achterstand in het noodzakelijke moderniseringsproces is ontstaan, die moeilijk in te halen is. Dezelfde achterstand dreigt te ontstaan in tal van Europese NATO-landen, die in de afgelopen jaren eveneens hebben gestreefd naar stabilisatie van het totaal aan defensie-uitgaven.

Een voorstel ter nadere overweging.

Nederland staat met zijn probleem van een passende financiering van een bij voortduring zo modern mogelijke defensie dus niet alleen. De komende bijeenkomst van de regeringshoofden der NATO-landen in december a.s., waartoe President Eisenhower en Prime Minister Macmillan recentelijk hebben besloten, zal niet alle moeilijkheden, die het Westen in zijn betreurenswaardige, doch onontkoombare race met Oost ontmoet, met één slag kunnen oplossen. Wanneer echter het besef levendig zal worden, dat de beste vorm van een „defensieplafond” niet is gelegen in een jaarlijks gelijkblijvend geldsbedrag, doch in een jaarlijks gelijkblijvend percentage van het nationaal inkomen der betrokken landen, zou reeds veel gewonnen zijn. Toepassing van een dergelijk voorstel zou tal van praktische problemen oproepen, die echter stellig oplosbaar zijn; de risico's, die het bestaan van de vrije wereld bedreigen, wettingen een dergelijk vast verzekerings-tarief in alle opzichten.

Franse industrie exportpremies verleend in de vorm van teruggave van sociale en fiscale lasten. Het Franse vlas werd tegen lage prijzen op de wereldmarkt gebracht.

Uit onderstaande cijfers, weergevend de Belgische gemiddelde uitvoerprijs per kg vlaslint, blijkt de afbrokkeling van het prijsniveau duidelijk.

TABEL 1.

(in B.fr.)			
1951	57,83	1954	38,75
1952	43,19	1955	35,80
1953	36,34	1956	31,58

Naast deze scherpe prijsdaling staat een stijgende kostprijs, waaraan door het invoeren van verbeterde werkmethode slechts gedeeltelijk een halt kon worden toegevoerd. Ook de prijzen voor de bijprodukten zijn gedaald. Zo daalde het slaglijnzaad in prijs van B.fr. 9 in 1951 tot minder dan B.fr. 5 in 1957. In dit verband moet worden opgemerkt, dat de uitvoer van consumptielijnzaad door de Belgische Overheid nog steeds streng wordt gecontingenteerd. Tegen deze beperkende maatregel wordt van vlasserszijde scherp geprotesteerd.

Een harde noot voor de vlasnijverheid was voorts de mislukking van de vlasoogst in 1956 en 1957.

Ondanks al deze tegenslagen moet worden gezegd, dat de vlassers de voor hen ongunstige ontwikkeling van hun bedrijf met verbeten wilskracht hebben doorstaan. Intussen zijn de Russen echter op de markt gekomen en hebben alles in de war gestuurd.

Russisch vlas op de wereldmarkt.

De eerste leveringen van Russisch vlas dateren van 1955. In het kader van de toenmalige toenaderingspolitiek tussen het Oosten en het Westen, werden de eerste Russische offerten aan het Verenigd Koninkrijk gedaan. Deze leveringen namen in 1956 belangrijke afmetingen aan, maar sinds de afgelopen maanden van dit jaar gaat het om een massaal bewerken van de Westeuropese markt. Hieronder volgen enkele cijfers over de ontwikkeling van de invoer.

TABEL 2.

Invoer van Russisch vlas

(in tonnen)

	België		Ver. Koninkrijk		Nederland	
	vlaslint (incl. breekvlas)	lokken	vlaslint (incl. breekvlas)	lokken	breekvlas	lokken
1955	10	432	695	54	—	—
1956	1.092	1.194	9.959	2.978	—	41
1957	957	870	10.487	2.710	10	60
	(5 mnd.)		(5 mnd.)		(6 mnd.)	

De toeneming van de invoer van Russisch vlas in België is belangrijk. Aannemend dat de invoer in hetzelfde tempo doorgaat, zal de jaarinvoer voor 1957 2.300 ton vlaslint en 2.100 ton lokken bedragen. Er zij opgemerkt dat van deze hoeveelheden slechts een gedeelte door de Belgische vlasspinnerij aangekocht werd. Ook de import van lokken, die sinds 1949 regelmatig plaatsvond, is de laatste jaren aanzienlijk gestegen. De invoer in België betekent echter nog niets in vergelijking met de invoer van Russisch vlas in het Verenigd Koninkrijk. Het is de invoer in dit land, die de basis vormt van de zeer scherpe en onhoudbare toestand. De hoeveelheden Russisch vlaslint, door het Verenigd Koninkrijk ingevoerd, zijn dit jaar dan ook wel bijzonder belangrijk geworden en mogen, op jaarbasis gerekend, op niet minder dan 25.000 ton vlaslint worden geschat.

Bedreiging voor de Benelux-vlasnijverheid.

De Russische invoer in het Verenigd Koninkrijk is buitengewoon gevaarlijk voor de Westeuropese vlasnijverheid, meer in het bijzonder voor de Belgische. Dit vloeit voort uit de voorname plaats, welke België bekleedt op de wereldmarkt van vlas. In België wordt meer vlas geproduceerd dan nodig is voor de bevrediging van de behoeften der Belgische vlasspinnerijen. Ongeveer 85 pCt. van de produktie van vlaslint en ongeveer 50 pCt. van de lokkenproduktie moet dan ook in het buitenland worden afgezet. Het Verenigd Koninkrijk is een belangrijke afnemer van Belgische vlasvezels: het is de grootste afnemer van vlaslint en breekvlas (45 à 50 pCt. van de Belgische produktie), derde cliënt van lokken en vierde van vlasafval. Het is dan ook zeer begrijpelijk, dat de Belgische vlasser de massale invoer van Russisch vlas op de Engelse markt van zeer nabij volgt.

Hoewel de totale uitvoer van Nederlandse vlasvezels ver onder de Belgische cijfers ligt, is Groot-Brittannië toch een belangrijke afnemer van Nederlands vlas: tweede cliënt voor vlaslint, breekvlas en vlaslokken met 28 pCt. van de totale uitvoer.

In absolute cijfers was de uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk in 1956 als volgt:

TABEL 3.

	Uit België		Uit Nederland	
	1.000 kg	1.000 B.fr.	1.000 kg	f. 1.000
vlaslint	21.074	652.290	2.356	4.795
breekvlas	2.444	46.939	459	644
vlaslokken	1.799	34.186	1.807	1.734

In verband met de omvangrijke invoer van Russisch vlas zijn de bestaande aanbodverhoudingen op de Engelse markt belangrijk veranderd. In 1955 leverde Rusland 2 pCt. van de totale import; in 1956 was dit percentage reeds 27, terwijl het aandeel van Rusland voor de eerste vijf maanden van 1957 reeds 55 pCt. bedroeg. Daartegenover is het aandeel van België in de totale Britse invoer gedaald van 76 pCt. in 1955 tot 61 pCt. in 1956 en tot nauwelijks 38 pCt. in 1957. Het Nederlandse aandeel in de totale Britse invoer van vlaslint daalde van 7,75 pCt. in 1955 tot 3,43 pCt. in 1957.

Dit zijn enkele nuchtere cijfers over de concurrentie van Rusland op de markt van het Verenigd Koninkrijk. Deze concurrentie is uiteraard in de eerste plaats tegen de Belgische industrie gericht, daar België vroeger het leeuwedeel in de Britse invoer had. De cijfers zijn klaar genoeg en spreken boekdelen.

Dumping van Rusland.

Rusland poogt en slaagt er werkelijk in, de wereldmarkt op kunstmatige wijze te veroveren door massaal uit te voeren tegen ontstellend lage prijzen. Het economisch bestel in dat land laat toe tegen welke prijs ook, boven of beneden de kostprijs, produkten in het buitenland te verkopen; dit behoort nu eenmaal tot de mogelijkheden van de staatseconomie.

Enkele cijfers ter illustratie:

- uit de Engelse statistieken blijkt, dat de gemiddelde prijs per Engelse ton £ 232 bedraagt voor vlas afkomstig uit België, en slechts £ 131 voor Russisch vlas;
- terwijl naar hoeveelheid het aandeel van het Russisch vlas in de totale Engelse invoer 55 pCt. bedraagt, is dit in waarde uitgedrukt slechts 41 pCt.;

— de prijs van het Russisch vlas daalde in Engeland van gemiddeld £ 153 per ton in 1955 tot £ 131 in 1957.

Het is duidelijk, dat door dergelijke dumpingpraktijken de prijzen móesten dalen tot beneden kostprijsniveau. In dit verband zij nog opgemerkt, dat de Westeuropese vlasindustrie in staat is in landen als Polen en Tsjechoslowakije tegen concurrerende prijzen in te voeren. Eerlijkheids halve zij nog opgemerkt, dat bovengenoemde gemiddelde invoerprijzen van Russisch en Belgisch vlas niet direct vergelijkbaar zijn, omdat de Russen geen kwaliteitsvlas leveren zoals de Belgen.

Het optreden van Rusland op de wereldmarkt van vlasvezels heeft een sterke psychologische terugslag uitgeoefend op de Westeuropese vlasnijverheid. Vooral in België herinnert men zich nog levendig, dat Rusland in de crisis der jaren dertig grote hoeveelheden vlas in West-Europa afzette. Deze herinnering, tezamen met de zwakke marktstructuur en het grote aantal kleine vlassers die het aanbod vormen, heeft een ineenstorting van het prijspeil tot gevolg gehad, zodat het ging om een onderling onderbieden tussen het Russisch en het Westeuropees vlas. Hierdoor is de vlasnijverheid in een paniekstemming geraakt.

Ernstige toestand voor de gehele Westeuropese vlasindustrie.

De crisis in de vlasnijverheid, die zich op typische wijze uit in de prijzenafbrokkeling, bergt zeer ernstige gevaren in zich voor de gehele Westeuropese vlasindustrie. De uitzaai van vlas, die de basis vormt van de produktie van vlasvezels en derhalve van de grondstoffenbevoorrading van de spinnerijen, en in 1955 in de drie Westeuropese landen nog meer dan 125.000 ha bedroeg, is verleden jaar reeds enigszins teruggelopen en in 1957 op opvallende wijze gedaald.

TABEL 4.

Oppervlakte strovlas in ha

	België	Frankrijk	Nederland	totaal
1955	35.423	57.956	32.196	125.575
1956	34.027	54.555	31.995	120.577
1957 a)	25.742	45.511	22.374	93.627

a) Voorlopige cijfers.

In 1957 is de met vlas beteelde oppervlakte in de drie Westeuropese landen t.o.v. 1956 met 22,4 pCt. teruggelopen. De teruggang is het scherpst in Nederland en het zwakst in Frankrijk, maar overall heeft een daling plaats gevonden. In andere landen, van geringe betekenis echter, is de vlasuitzaai volledig verdwenen. Uit informatie in landbouw- en vlasserskringen blijkt, dat men zich wat betreft de vlasuitzaai 1958 geen illusies moet maken. Dit houdt een bijzonder gevaar in zich, daar de vlastelers die naar andere gewassen overschakelen, altijd met vertraging zich zullen laten overhalen om tot de vlasteelt terug te keren.

Een dergelijk toekomstbeeld van de strovlasoppervlakte is uiteindelijk in strijd met de belangen van de spinnerij. Rusland zal hierdoor een monopoliepositie verkrijgen, waarvan de vlasspinneren de eerste slachtoffers kunnen worden. Wat is per saldo de bedoeling van de Russische vlaspolitiek? Waarom zou dit land op zekere dag niet massaal vlasgarrens en zelfs weefsels op de markt werpen tegen uiterst lage prijzen? Zal de spinnerij in de toekomst geen terugslag moeten incasseren?

De Britse spinnerij draagt hier een zware verantwoordelijkheid, ook tegenover de vlasspinneren van de andere Westeuropese landen. In vlaskringen wijst men erop dat het Russisch vlas aanzienlijk minder van kwaliteit is dan het Westeuropese produkt. Thans mengen de spinnere het Russisch vlas, indien dit technisch verantwoord is, nog met het Westers vlas, maar wanneer het Westen geen vlas meer teelt dan wordt het halffabrikaat onvermijdelijk minder van kwaliteit. Ook de faam van het Belgisch vlas over de ganse wereld staat op het spel. In vlaskringen verzekert men ons, dat Russisch vlas door België wordt ingevoerd, dat achteraf, na of zelfs zonder bewerking, als Belgisch vlas wordt uitgevoerd.

Kans op Westeuropese solidariteit?

Uit het voorgaande zal de lezer hebben begrepen, dat het onderhavige vraagstuk geen Belgisch maar een Westeuropees probleem is. Het is dan ook te begrijpen, dat uit deze kritieke situatie een toenadering is gegroeid tussen de betrokken sectoren uit Frankrijk, Nederland en België. In onderling overleg werd contact opgenomen met de Britse spinnere met het verzoek eens grondig van gedachten te wisselen over de bestaande toestand.

De ontmoeting met de Ierse en Schotse vlasspinneren heeft op 18 en 19 september plaats gehad en heeft een werkelijk bemoedigende indruk achtergelaten op de Nederlands-Belgische delegatie. Uit dit contact is gebleken dat de kern van het probleem niet zozeer bij de Noord-Ierse dan wel bij de Schotse vlasspinnerij is gelegen. Het is deze laatste die belangrijke hoeveelheden Russisch vlas heeft gekocht. Ook de Internationale Confederatie voor Vlas en Hennep, die van 30 september t/m 3 oktober te Cannes (Frankrijk) congresseerde, heeft voornamelijk het probleem van de invoer van Russisch vlas bestudeerd. Geconstateerd werd, dat de alarmklokken van Nederland en België werkelijk overal gehoord zijn en dat ook bij de spinnere de overtuiging had post gevat dat hun bestaan, zij het misschien op iets langere termijn, op het spel staat.

Na de besprekingen kwam het volgende resultaat uit de bus. Ter vrijwaring van de levensbelangen van de vlas- en hennepproduktie in West-Europa zijn de afgevaardigden van de spinnere bereid gevonden in hun nationale groeperingen een vrijwillige beperking van de invoer van Russisch vlas in de komende twaalf maanden te verdedigen. De toegelaten importhoeveelheid werd bepaald op 10 pCt. van de jaarbehoefte der Westeuropese spinnerij, d.i. een beperking van de invoer tot 14.000 ton. De spinnereorganisaties dienen per 1 november antwoord te geven aan het secretariaat van de Internationale Confederatie.

Er blijkt zekerheid te zijn dat sommige landen dit principe-akkoord zullen goedkeuren, terwijl over de houding van andere spinnereorganisaties nog aarzeling bestaat. In vlaskringen acht men de mogelijkheid niet uitgesloten om in Europees verband tot overeenstemming te komen over gezamenlijke afweermiddelen tegen de Russische dumpingpraktijken, omdat deze in wezen voor allen, ook dus voor spinnere en wevers, een dodelijke bedreiging vormen. Dat de Westeuropese landen door geplande samenwerking maatregelen kunnen treffen om aan de ongezonde toestand een eind te maken ten gunste van al degenen, die het slachtoffer van de huidige crisis zijn of dreigen te worden, is onze innigste wens.

Kortrijk.

J. PATTYN, lic. ec. wet.

INGEZONDEN STUK

Het Deltaplan

Ir. R. Verloren van Themaat Sr. te Nijmegen schrijft ons:

Bij het artikel van Drs. Verburg in „E.-S.B.” van 2 oktober over de prioriteiten bij het Deltaplan een enkele kanttekening. In dit artikel, als in meerdere beschouwingen over het Deltaplan, mis ik prioriteit no. 1: de veiligheid. Het kan zijn, dat men dit niet als een prioriteit, maar als een absolute eis beschouwt, maar dit is gevaarlijk. Immers, door de wensen van recreatie, landaanwinning, scheepvaart en oester- en mosselcultuur wordt ook de veiligheid beïnvloed. Het schijnt onvoldoende bekend te zijn, dat in de enkele zeer zeldzame perioden, dat een stormvloed samenvalt met een grote rivierafvoer, het gehele Deltabekken met inbegrip van het Zeeuwse Meer als bergboezem zal moeten dienst doen. Naarmate het Zeeuwse Meer kleiner wordt, zal er minder geborgen kunnen worden en zal de stijging groter zijn. Hoe deze berging zal geschieden is nog in onderzoek. Mogelijk kan men zorgen, dat het peil van het Zeeuwse Meer in gevaarlijke tijden zo laag mogelijk is, maar ook dan nog zal de stand op het Zeeuwse Meer misschien hoger worden dan voor de recreatiegebieden aanvaardbaar is en elke verkleining van de boezem, of dit is voor landaanwinning, oestercultuur of recreatie, geeft een vermindering van de veiligheid.

Het onderzoek naar het ongunstigste geval waarmede rekening moet worden gehouden is zeer moeilijk. Het vraagstuk is zeer veel ingewikkelder dan bij het IJsselmeer, doordat de Waal, Lek en Maas veel meer water naar de Deltameren brengen dan de IJssel en de Vecht naar het IJsselmeer en de lozing enerzijds door de Haringvlietsluizen en anderzijds door de Nieuwe Waterweg zeer gecompliceerd is. Bij het IJsselmeer houdt men rigoreus vast aan de eis, dat het oppervlak niet kleiner mag worden dan 120.000 ha. Bij de Deltameren is hoogstens 85.000 ha wateroppervlak beschikbaar. Dat dit voldoende is komt, doordat de toelaatbare stijging van het waterpeil veel groter is, doch in hoeverre een verkleining van de 85.000 ha toelaatbaar is, is thans nog niet te zeggen. Ik meen goed te doen hierop te wijzen, omdat de eis van veiligheid primair dient te blijven en ontgoocheling door het onvervulbaar blijken van met liefde gekoesterde illusies zo mogelijk moet worden voorkomen.

Naschrift.

Ook door mij is de veiligheid als prioriteit nummer één gesteld. In alinea twee wees ik er op dat de beperkte middelen in ieder geval voor het Deltaplan zullen worden aangewend, gezien het belang van de veiligheid en het economisch nut van zoet water. Bovendien vermeldde ik dat de Rijksbegroting voor 1958 niet rept van beperking der „Delta-bestedingen”. In alinea drie wees ik er op dat deze prioriteit van de veiligheid leidt naar de uitvoering der Delta-werken in plaats van naar verhoging van de bestaande dijken. Overeenkomstig het wezen van de economische wetten trok ik daarom de kosten van de dijkverhoging, als alternatieve kosten, van de kosten der Delta-werken af, „omdat men ook zonder „bijverdiensten” de veiligheid (zou) moeten verhogen”. Voordat men over economie gaat spreken dient eerst het leven — in casu van het Delta-gebied — gewaarborgd te zijn. Wie in levensgevaar verkeert calculeert zijn bezoek aan de dokter niet! Ook hieruit blijkt dat volgens mij de veiligheid vóór alles gaat. Vandaar dat alinea vier als volgt

aanvangt: „Gegeven thans de uitvoering van het Delta-plan ontstaat een *nieuw probleem van prioriteit*”. Hierna volgt het overzicht van de dan op te lossen problemen.

De heer Verloren van Themaat vult nochtans mijn betoog aan. Wanneer de waterberging het om veiligheidsredenen nodig maakt het Zeeuwse meer zo groot mogelijk te maken zal het kunnen gebeuren dat de geringste(n) van de prioriteiten moet (en) vervallen. De berekeningen zullen dan beslissen over de sector(en) die het offer moet(en) brengen. Dit standpunt is de consequentie van de algemene opvatting dat de veiligheid de eerste eis is. Mijn opponent spreekt echter wel een zeer hypothetisch oordeel uit, in de zin van: als het nodig is, moeten wij het doen. Uiteraard! Maar ook hij kan deze wijsheid niet ommunten in een categorische: „het onderzoek... is zeer moeilijk” en „in hoeverre een verkleining:... toelaatbaar is, is thans nog niet te zeggen”. Ik zou daartegenover willen stellen dat een rijzing van de waterspiegel van 25 cm op 85.000 ha veel bergingsmogelijkheid geeft. Het is dan weer een kwestie van prioriteiten of de omkadingen van landaanwinningen of recreatiegebieden met een gelijk bedrag kunnen worden verhoogd. De opmerking van de heer Verloren van Themaat is dus wel strikt academisch, zodat wij onze „met liefde gekoesterde illusies” voorlopig nog maar niet afvoeren. Wat onze criticus trouwens kennelijk niet van ons vergt.

Middelburg.

Drs. M. C. VERBURG.

VOOR
SCHOENEN
VAN
STANDING

Barratts
OF BRITAIN.

BATA
INTERNATIONAL
AMSTERDAM - KALVERSTRAAT

(Advertentie)

AANTEKENING

De groei van de Amerikaanse productie sedert 1929

In „Survey of Current Business” van april jl. is een studie gepubliceerd over het groeitempo van de productie van een groot aantal producten en diensten in de Verenigde Staten. Voor niet minder dan 288 producten en diensten werden productiegegevens verzameld over, voor zover mogelijk, de jaren 1929 t/m 1956. Daar niet voor alle groepen producten bevredigende cijfers over de kwantitatieve omvang van de productie te verkrijgen waren, zijn

belangrijke nieuwe produktgroepen, niet opgenomen, zoals bijv. elektronische onderdelen, automatische controle-apparaten, nieuwe produkten van plastic en aluminium.

Geschat wordt dat het totale aandeel, uitgedrukt in de toegevoegde waarde, van de ongeveer 270 produkten die in het onderzoek opgenomen zijn, ongeveer 3/5 omvat van de Federal Reserve index van de industriële produktie. Ten behoeve van het onderzoek werden de artikelen, op grond van de verandering in de produktie van 1929 tot 1955, in drie hoofdgroepen gerubriceerd, nl. 1. snelgroeiend, d.w.z. met een gemiddeld groeipercentage van 7½ pCt. of meer per jaar, een tempo dat ongeveer 2½ maal zo hoog ligt als dat, van de groei van de nationale produktie; 2. matig groeiend, d.w.z. met groeipercentages tot 7½ pCt. per jaar en 3. produkten waarvan de voortbrenging afneemt.

De in de tabel gesignaleerde veranderingen in de produktie geven niet altijd een zuiver beeld van het beloop der produktie, daar het produkt kwalitatief in vele gevallen verbeterd is (bijv. omdat het meer functies heeft gekregen). Onder nieuwe produkten — gecursiveerd in de tabel — verstaat men die welke in het daarachter vermelde jaar voor het eerst in een redelijke hoeveelheid ter markt zijn aangeboden.

In de snelgroeiende categorie nemen chemische produkten en fabrikaten voor verdere verwerking bestemd een voorname plaats in. Het gaat hier o.a. om antibiotica, plastics en „resins”, synthetische vezels (exclusief kunstzijde), D.D.T., formaldehyde, fenol, cellofaan, kunst- en acetaatzijde, acetyleen. De 98 in het onderzoek opgenomen snelgroeiende produkten vertonen gemiddeld genomen een stijgingspercentage van 25 pCt. per jaar. De nieuwe produkten brengen het daarbij zelfs tot bijna

Het groeitempo van de Amerikaanse produktie a)

Produkt of dienst	Eenheid waarin de produktie is uitgedrukt	Produktie					
		1929 of eerste jaar waarvoor cijfers beschikbaar zijn		1940	1951	1955	1956 (voorlopig)
		jaar	hoeveelheid				
Snelgroeiend: jaarlijkse stijging 7½ pCt. of meer.							
40 pCt. en meer:							
Titanium.....	tonnen	1949	25	—	495	7.397	14.500
Antibiotica.....	duizenden lbs.	1944	3	—	1.286	1.572	1.900
Televisietoestellen.....	duizenden stuks	1940	1	—	5.385	7.757	7.387
Vitaminen.....	duizenden lbs.	1938	9	56	4.338	6.139	7.000
30—40 pCt.							
Elektrische scheerapparaten.....	Duizenden stuks	1932	10	900	2.200	4.750	6.900
Kamer air-conditioning apparaten.....	duizenden stuks	1939	9	12	238	1.270	1.765
20—30 pCt.							
Diesel-elektrische locomotieven.....	Eenheden	1932	4	281	3.438	1.172	1.445
Betalenden passagiers-mijnen in het luchtverkeer.....	miljoenen mijlen	1929	51	1.100	11.600	21.200	23.900
Melkverpakking van papier (karton).....	miljoenen kartons	1939	705	750	7.500	12.125	13.000
15—20 pCt.							
Bevroren levensmiddelen.....	mln. lbs.	1938	284	370	2.470	4.410	5.000
Plastic en kunsthars grondstoffen.....	mln. lbs.	1929	39	277	2.441	3.739	3.900
10—15 pCt.							
Boordenwasapparaten.....	Duizenden stuks	1947	120	—	260	295	400
Aluminium.....	duizenden sh. tons	1929	114	206	837	1.566	1.680
Sulfa drugs.....	duizenden lbs.	1937	355	650	6.411	2.767	3.105
7½—10 pCt.							
Kunstzijde en acetaat.....	mln. lbs.	1929	122	471	1.294	1.261	1.148
Buitenboordmotoren.....	duizenden stuks	1929	58	129	292	515	600
Reparaties aan personen- en vrachtauto's.....	1940=100	1940	100	100	266	296	317
Matig groeiend: jaarlijkse stijging gemiddeld lager dan 7½ pCt.							
6—7 pCt.							
Elektrische koelkasten.....	duizenden stuks	1929	778	2.600	4.075	4.200	3.700
Stalen vaten.....	mln. stuks	1933	7	14	30	25	25
5 pCt.							
Gloeilampen en verlichtingsbuizen.....	mln. stuks	1929	634	1.115	2.012	2.479	2.610
Margarine.....	mln. lbs.	1929	356	320	1.041	1.333	1.369
Sigaretten.....	mrdr. stuks	1929	122	189	419	412	424
4 pCt.							
Herenpantalons.....	mln. stuks	1929	24	—	39	63	61
Telefoonaansluitingen.....	mln. stuks	1929	20	22	46	56	60
Stofzuigers.....	duizenden stuks	1929	1.253	1.341	2.729	3.270	3.725
2 pCt.							
Staal in coquilles.....	mln. sh. tons	1929	62	67	105	117	115
Personenauto's.....	duizenden stuks	1929	4.587	3.717	5.338	7.920	5.816
Banden voor personenauto's.....	mln. stuks	1929	63	51	66	97	86
0—2 pCt.							
Betalend goederenvervoer per spoor.....	mrdr. tonmijlen	1929	450	375	650	627	650
Schrijfmachines.....	duizenden stuks	1929	963	917	—	1.252	1.493
Koper, geraffineerd.....	duizenden sh. tons	1929	1.437	1.382	1.445	1.545	1.627
Verbruik van ruwe katoen.....	mln. lbs.	1929	3.423	3.954	4.847	4.384	4.339
Verbruik van ruwe wol.....	mln. lbs.	1929	368	408	495	428	455
Produkten welke op lange termijn achteruitgaan.							
Tot 2 pCt.							
Betalende reizigersmijnen per spoor.....	mrdr. mijlen	1929	31	24	35	29	29
Bitumineuze kolen.....	mln. sh. tons	1929	535	461	534	470	508
Sigaretten.....	mln. stuks	1929	6.900	5.400	5.700	5.800	5.900
2 pCt.							
In het lokaal verkeer vervoerde passagiers.....	mln. stuks	1929	13.604	10.504	12.881	9.189	8.720
Spoorwegrails en toebehoren.....	duizenden sh. tons	1929	4.000	2.500	3.200	2.100	2.300
3—5 pCt.							
Goederenwagens.....	duizenden stuks	1929	85	64	96	42	68
Personenrijtuigen (spoor).....	Eenheden	1929	2.202	285	311	983	430
Anthraciet.....	mln. sh. tons	1929	5.453	2.919	—	2.152	—
5 pCt. en meer							
Elektrische locomotieven.....	Eenheden	1932	55	20	6	10	8
Zijdeverbruik.....	mln. lbs.	1929	97	48	7	7	8
Stoomlocomotieven.....	Eenheden	1929	681	120	18	0	0

a) De gecursiveerde produkten zijn pas na 1929 in voldoende omvang ter markt aangeboden.

40 pCt. per jaar, terwijl de oude artikelen gemiddeld slechts 12 pCt. halen. De snelste groei geven de pas kort aan de markt zijnde produkten te zien, zoals titanium en polyethyleen.

De meeste meer gevestigde produkten geven een dalend groeitempo te zien. Toch zijn er enkele, zoals ammonia, „plywood”, aluminium en buitenboordmotoren, waarvoor het groeipercentage in de direct achter ons liggende jaren hoger is geweest dan in het tijdvak 1929-1940. De chemische industrie en de burgerluchtvaart zijn typisch snelgroeiende bedrijfstakken. De luchtvaartmaatschappijen hebben orders geplaatst ter waarde van meer dan \$ 2 mrd. voor de nieuwste typen jet en turbo-jet vliegtuigen, te leveren in de komende 2 à 3 jaar. Ziet men dit tegen de achtergrond van een jaarlijkse omzet in het binnenlandse en internationale verkeer van \$ 1,9 mrd. behaald in 1956, dan springt de omvang der bestellingen wel zeer sterk in het oog.

De groeicurven der nieuwe produkten vertonen een zeer uiteenlopend beloop. De meeste hunner bereiken na verloop van tijd een stadium van verzadiging, hetgeen blijkt uit het groeitempo. Het tijdvak waarover dit proces zich uitstrekt verschilt van produkt tot produkt. Voor bevroren levensmiddelen, oplosmiddelen („detergents”) en „sulfa drugs” — drie consumptie-artikelen die in het midden van de jaren dertig geïntroduceerd werden — bijv. gaat de afzet bij de eerste twee nog sterk vooruit, terwijl die van „sulfa drugs” nu absoluut dalende is. Opvallend is o.a., dat in de Verenigde Staten de produktie van televisietoestellen in de jaren 1945-1950 zeer sterk toenam, doch sedert 1951 nauwelijks is toegenomen. Over het algemeen vertoonden de snelgroeiende produkten zowel in de vooroorlogse jaren als in het tijdvak 1940-1951 de snelste groei. Van 1951 af is er in deze categorie bij vele produkten een duidelijke vertraging van het groeitempo te zien.

De groep der matig groeiende produkten omvat 143 artikelen en is daarmee de grootste der drie categorieën. Toch ligt het groeipercentage van bijna de helft van het aantal van deze categorie voor de lange termijn nog boven het nationaal gemiddelde, dat 3 pCt. per jaar bedraagt.

Een 47-tal artikelen uit de onderzochte groep ten slotte vertoont, gerekend van 1929 af, geen groei doch een daling; meestal blijft de gemiddelde daling op lange termijn beneden 3 pCt. per jaar. De belangrijkste reden voor de daling is het op de markt komen van meer efficiënte en soms goedkopere substitutie-artikelen. Een sprekend voorbeeld is de vervanging binnen een tijdvak van 25 jaar van stoomlocomotieven door diesel-elektrische locomotieven. Ook zijn er gevallen waarin modeveranderingen de oorzaak zijn geweest van de vlucht naar andere produkten, dikwijls met een gering effect op de totale omzet van een bedrijfstak. Zo neemt bijv. het aantal vervaardigde herencostuums af, dat van afzonderlijke jasjes en pantalons daarentegen toe.

De omvang van de machine-industrie kon in het onderhavige onderzoek niet worden gemeten; hiervoor waren de produkten te gevarieerd. De trend van de totale produktie van de machine-industrie, zowel uitgedrukt in waarde-eenheden als gemeten naar fysieke omvang (d.w.z. waarde van de verschepingen gedeeld door prijsindices), is de laatste 25 jaar voortdurend stijgend; zij is nu hoger dan ooit tevoren. De expansie bedroeg sedert 1929 volgens de Federal Reserve Board index gemiddeld 4,5 pCt. per jaar; sedert 1939 is het groeitempo gemiddeld 9 pCt. per jaar.

De geldmarkt.

De geldmarkt was gedurende de verslagweek nog ruimer dan de vorige week. Vooral door terugstroming van bankpapier na de ultimo en door een verdere deviezenaanwas zaten de banken nl. zeer ruim in hun liquiditeitsjassen, of beter gezegd -pelzen. Middelen om op call uit te zetten waren hierdoor ruimschoots voorhanden. De officiële callgeldrente, die 2 november was verlaagd van $3\frac{3}{4}$ tot $3\frac{1}{2}$ pCt., werd 7 november verder gereduceerd tot $3\frac{1}{4}$ pCt., een laagtepunt voor de laatste maanden. Ook de marktdisconto's voor schatkistpapier vertoonden een daling, in het bijzonder voor de zeer korte termijnen.

Hoewel weinigen het fijne ervan weten, wordt in geldmarktcringen vrij algemeen aangenomen, dat de Bank voor Nederlandsche Gemeenten momenteel een belangrijke rol op deze markt speelt. Zo trad deze instelling gedurende de verslagweek op vrij grote schaal als neemster van call-krediet op. Voorts zou zij — naar sommigen menen te weten — op haar beurt kort krediet aan het Rijk hebben verleend. De grote daling (nl. van f. 199 mln. tot f. 57 mln.) van de post voorschotten in rekening-courant op de weekstaat van De Nederlandsche Bank van 4 november zou, naar verluidt, voor een belangrijk deel op haar (en voorts op individuele gemeenten) betrekking hebben. De a.s. grote overmaking op medio november van het provenu van de Woningbouwlening van de banken naar de Bank voor Nederlandsche Gemeenten ten slotte vormde uiteraard ook de afgelopen week een boven de bankkassen hangend zwaard van Damocles, dat het hoofdmotief voor de politiek van ruime liquiditeit der banken vormde.

Het Rijk zat er gedurende de verslagweek uit liquiditeits-oogpunt minder florissant voor, o.a. doordat het aan het begin van de maand f. 120 mln. aflopende schatkistbiljetten had moeten betalen. Naar verluidt nam de Agent van het Ministerie van Financiën callgeld op, iets wat gewoonlijk slechts gebeurt wanneer de Schatkist aan het einde van zijn financieel latijn is. Inmiddels zorgde het Rijk er wel voor dat, nu de nood hoog was, de redding nabij was. Als reddende engel fungeerde de (particuliere) Deutsche Bank, bij welke het Rijk der Nederlanden f. 200 mln. voor een jaar zal lenen à $5\frac{1}{8}$ pCt. disconto (d.i. ca. 5,4 pCt. rente) per jaar. Dit bedrag zal in twee (gelijke) helften worden opgenomen medio november en medio december 1957. „De plaatsing van dit papier geschiedt”, aldus het officiële commentaar, „in verband met het vervallen van enkele kortlopende verplichtingen aan het buitenland”.

De rij der buitenlandse financiële instellingen, omvattende o.a. een in Zwitserland gevestigde internationale bankinstelling, de Deutsche Bundesbank (beide „on dit”'s) en het Internationale Monetaire Fonds, die een handje hielpen om het Rijk te behoeden voor staking van zijn betalingen dan wel voor een rechtstreeks beroep van de Staat op De Nederlandsche Bank, is derhalve thans weer met één vermeerderd.

Het overhevelen door de geldgevers van korte middelen naar de Bank voor Nederlandsche Gemeenten en naar individuele gemeenten alsmede het feit, dat het Rijk zich genoopt heeft gezien ten bate van laatstgenoemden van obligatie-emissie af te zien, kortom de impasse der ge-

meentefinanciering, vormt ook voor deze ontwikkeling de sinistere achtergrond.

De kapitaalmarkt.

De merkwaardige stabiliteit op het verlaagde peil, die zowel het Amerikaanse als het Nederlandse aandelenkoersniveau reeds ongeveer drie weken vertoonden, werd met een week geprolongeed. De aandelenmarkten wekken de indruk, dat de beleggers (en speculanten) niet weten of er storm op til is of dat straks het mooie weer terug zal keren. Even gloorde de hoop, dat President Eisenhower in zijn jongste redevoering zou aankondigen, dat Uncle Sam flink wat dollars tegen de bouw van Amerikaanse spoetniks aan zou gooien, met alle daaraan verbonden inflatoire consequenties, maar ook in dezen stelde de President teleur. Kon Amsterdam derhalve geen inspiratie uit Wallstreet putten, op eigen kracht kon men hier evenmin optimisme opbrengen. Veeleer speurde men gewapend met bril en loep in de kranten naar de ontslagen van arbeidskrachten in het bedrijfsleven ten gevolge van de bestedingsbeperking.

De publikatie van de betalingsbalanscijfers over het eerste halfjaar 1957 onthulde, dat er dat semester niet minder dan voor f. 315 mln. binnenlandse effecten naar het buitenland werden verkocht, een record sinds het eerste halfjaar 1954. Ook thans zal dit praktisch uitsluitend hebben bestaan uit internationaal georiënteerde aandelen als aandelen Koninklijke, Philips en Unilever. Uiteraard betekende dit een kapitaalimport, zonder welke de kapitaalschaarste hier te lande nog groter zou zijn geweest dan zij nu reeds was.

Op de obligatiemarkt bleef 6 pCt. troef. De koersen van de bij de jongste emissies uitgegeven 6 pCt. obligaties handhaafden zich (of liever: werden gehandhaafd) op een enigermate boven pari gelegen niveau, hetgeen bij het publiek uiteraard een goede indruk maakte. Weer nieuwe 6 pCt. emissies werden aangekondigd. Ook ditmaal waren vogels van diverse pluimage broederlijk verenigd nl. de Provinciale Geldersche Electriciteits-Maatschappij, de Rotterdamsche Scheepshypotheekbank en de Zusters van Liefde te Venray.

Dat het fameuze rentegamma, door velen reeds doorgewaand, in werkelijkheid nog springlevend is, bleek de afgelopen week o.a. uit de vernietiging door de Kroon (d.w.z. de Regering) van een leningstransactie der gemeente Utrecht, welke gemeente reeds eerder haar vindingrijkheid met vernietiging bekroond zag. Thans wilde deze boosdoenster een dertigjarige lening groot f. 4 mln. bij een levensverzekeringmaatschappij sluiten tegen een rente van 4 pCt., echter onder de conditie, dat de restanten van twee oude 3½ pCt. leningen (tezamen groot f. 1,8 mln.) vervroegd

zouden worden afgelost. Dit laatste nu kon niet door de beugel, aldus de Ministers.

Ook uit de Memorie van Antwoord bij de begroting van Financiën blijkt dat geen haar op het hoofd van de Minister eraan denkt, de gemeenten door loslating van het rentegamma in staat te stellen zelfstandig een beroep op de kapitaalmarkt te doen. De Minister is van mening, zo heet het in genoemde Memorie hoofs; dat hij „het beginsel van vrijere prijsvorming op de kapitaalmarkt niet in zo ver gaande mate zou willen volgen, dat hij het mogelijk en dienstig zou achten, de gemeenten vrijelijk tegen elkaar te laten opbieden om een deel van het vooralsnog schaarse kapitaal te bemachtigen. Met het oog daarop is thans slechts voor de nationale woningbouwleningen van het bestaande rentegamma afgeweken”.

In dit verband wordt o.a. voor de kapitaalbehoeften der lagere publiekrechtelijke lichamen, een bedrag van f. 2 mrd. genoemd, half om half bestaande uit consolidatieachterstand en behoefte voor dringend benodigde kapitaalwerken.

In de gemeente Amsterdam, waar men een half jaar geleden geen been zag in een tunnelplan, dat een kapitaalsinvestering van ca. f. 1 mrd. zou vergen, is de stemming omtrent de kapitaalvoorziening thans blijkbaar tot een ander uiterste omgeslagen. De burgervader dezer progressieve gemeente heeft althans verklaard, dat rantsoenering van stroom en gas over een aantal jaren binnen de grenzen der mogelijkheden komt, nu de gemeenten, wat de kapitaaluitgaven betreft, vrijwel zijn „drooggelegd”.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	25 okt. 1957	1 nov. 1957	8 nov. 1957
Algemeen		182,6	181,8	182,4
Internat. concerns		258,5	258,2	258,7
Industrie		132,5	131,6	133,7
Scheepvaart		129,9	128,2	129,0
Banken		107,2	107,7	110,5
Indon. aand.		79,5	76,6	74,0
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 162,60	f. 164,50	f. 163,20	
Unilever	339½	334½	336¾	
Philips	234¼	234	242¼	
A.K.U.	158	151¼	150	

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 31 oktober 1957

Kas, Kassiers en Dag-geldleningen .. f	79.499.906,60	Kapitaal	f 49.000.000,-
Nederlands		Reserve	21.000.000,-
Schatkistpapier ..	335.400.000,-	Bouwreserve	1.000.000,-
Ander Overheidspapier ..	25.071.624,22	Deposito's op Termijn ..	289.740.585,65
Wissels	21.313.004,66	Crediteuren	633.447.024,14
Bankiers in Binnen- en Buitenland.	50.043.136,42	Geaccepteerde Wissels ..	1.748.620,28
Effecten, Syndicaten en Waarden.	42.406.256,58	Door Derden	
Prolongaties en Voorschotten tegen Effecten ..	34.304.232,19	Geaccepteerd	698.774,10
Debiteuren	435.062.001,98	Overlopende Saldi en	
Deelnemingen (incl. Voorschotten) ..	6.945.237,14	Andere Rekeningen ..	38.410.395,62
Gebouwen.	5.000.000,-		
	<u>f 1.035.045.399,79</u>		<u>f 1.035.045.399,79</u>

Kon. N. Hoogovens	260	253	249
Van Gelder Zn.	183	180¼	186½
H.A.L.	145	141	144
Amsterd. Bank	189½	189	197
H.V.A.	98¼	94	92¼

Staatsfondsen

2½ pCt. N.W.S.¹	53%	53	53
3½ pCt. 1947	79½	79¼	79½
3½ pCt. 1955 I	79½	79¼	79½
3 pCt. Grootboek 1946	80%	80¼	80¼
3 pCt. Dollarlening	87	87	85½

Diverse obligaties

3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	79½	82	80%
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	73½	73¼	74½
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	79½	79¼	81
3½ pCt. Philips 1948	87	86¼	87¼
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	75½	75½	76%

New York

Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	435,2	434,7	434,1

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

IN- EN UITVOER¹)

(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	sept.	jan.-sept. ²)	sept.	jan.-sept. ²)	sept.	jan.-sept. ²)
1938	120	120	103	87	86	73
1954	905	867	773	732	85	84
1955	1.060	994	990	817	93	82
1956	1.191	1.151	999	889	84	77
1957	1.182	1.300	1.073	955	91	73

¹) Bron: C.B.S.

²) Maandgemiddelden.

KWANTITEIT of KWALITEIT ?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep, in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

ALGEMENE KUNSTZIJDE UNIE N.V.
ARNHEM

Voor economische technologische studies op het gebied van kunststoffen vragen wij een

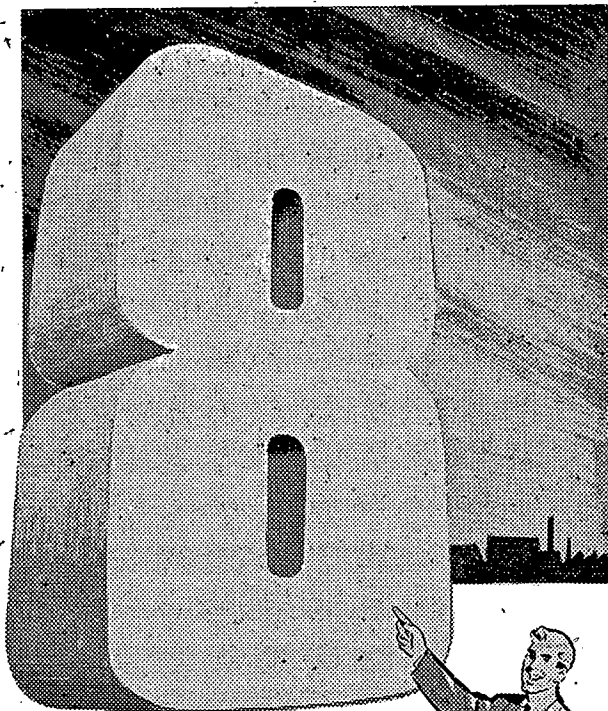
ACADEMICUS

(doctor, ingenieur of doctorandus)

met meerjarige technische, chemische of economische ervaring, zo, mogelijk ook in lijnfuncties. Zij, die reeds werkzaam waren op het gebied van kunststoffen genieten de voorkeur.

De mogelijkheid bestaat, dat deze functionaris later in een leidende functie zal worden ingeschakeld bij de praktische realisatie van uit de gemaakte studies voortvloeiende projecten.

Zij, die zich voor deze functie geschikt achten, kunnen schriftelijk nadere inlichtingen vragen of hun sollicitatie inzenden aan de Hoofdafdeling Personeelzaken, Velperweg 76, Arnhem.

**goede redenen
om KLM-werkkleding
te kopen**

- VOLLE GARANTIE
- oersterke stof
- langere levensduur
- beter wasbaar
- weinig verstelwerk
- alle naden 3 x gestikt
- maximale bewegingsvrijheid
- extra versterkte zakken

**Eis met klem
merk KLM, want.....**

KLM WERKKLEDING
Kan Langer Mee

K.L.M. werkkledingfabrieken te Haaksbergen.

Overweegt U eens ook

E.-S.B.

in Uw publiciteit te betrekken!!!

Maandblad

EKONOMI DAN KEUANGAN INDONESIA
(ECONOMIE EN FINANCIËN)

Uitgave in samenwerking met Nationaal Planning Bureau, Ministerie van Financiën en de Economische Faculteit van de Universiteit Indonesia.

Redactie: R. H. Djuanda, S. I. Djajadiningrat, A. Kraal, Loekman Hakim, Oey Beng To en Sumitro Djohadikusumo.

Abonnementsprijs: Rp. 60 per jaar, welke voor abonnees in Nederland kan worden betaald door overmaking aan de Bank Indonesia Amsterdam op rekening van de Jajasan Penerbitan Ekonomi dan Keuangan, Djakarta, van een bedrag ad N.f 20 per jaar.

Adres Redactie: Djalan Langsat I no. 22
Kebajoran Baru
Djakarta - Indonesia.

Adres Administratie: d/a P. T. Pembangunan,
Gunung Sahari nr. 84
Djakarta - Indonesia.

DE TECHNICAL ASSISTANCE ADMINISTRATION
DER VERENIGDE NATIES

zoekt voor tijdelijke uitzending naar Ceylon

een deskundige

in de economische planning. De taak houdt in om in samenwerking met het Planning Secretariaat in Ceylon een ontwikkelingsplan op lange termijn op te stellen en voorts een diepgaande studie te maken van enige aspecten van de Ceylonese economie die voor de ontwikkeling van bijzondere betekenis zijn.

Gevraagd wordt een goede economische opleiding en verscheidene jaren researchervaring. Enige speciale kennis van de statistiek is gewenst. Goede beheersing van de Engelse taal is noodzakelijk.

De uitzending zal plaatsvinden voor de duur van een jaar met mogelijkheid van verlenging. Gedurende deze tijd is de deskundige in dienst van de Verenigde Naties. Het salaris aan deze functie verbonden bedraagt U.S.\$ 7.000 tot 8.000 per jaar, verhoogd met een dagtoelage en voorts enige andere financiële tegemoetkomingen. Deze inkomsten zijn vrijgesteld van belasting. Belangstellenden kunnen zich voor het verkrijgen van verdere inlichtingen wenden tot het Bureau voor Internationale Technische Hulp, van Alkemadelaan 500, 's-Gravenhage.

DE WERELD IS KLEIN

Want waar ook ter wereld...

men leest overal de

Frankfurter Allgemeine

ZEITUNG FÜR DEUTSCHLAND

Zij wordt in 62 landen der aarde verspreid en geeft de beste informatie op economisch en politiek gebied

Vraagt inlichtingen en proefno's bij de importeur:

N.V. v/h. VAN DITMAR - Rotterdam

VACATURES

Het Consumenten Contact Orgaan (CCO), waarin samenwerken de Centrale der Nederlandse Verbruikers-coöperaties, de Nederlandse Consumentenbond, het CNV, de KAB en het NVV, vraagt voor leiding van zijn bureau een

DIRECTEUR-SECRETARIS

Organisatorische ervaring benevens praktische en theoretische economische kennis strekken tot aanbeveling. Salaris f 10.000,— à f 13.000,— per jaar. Brieven onder L.B. 5494, Adv. Bur. De la Mar, Amsterdam.

De Firma R. MEES & ZONEN
ROTTERDAM

vraagt voor haar Economische Afdeling

een ASSISTENT(E)

★

Vereist wordt een Candidaats- of Baccalaureaats-examen Economie. Enige kantoorervaring wenselijk, maar niet noodzakelijk.

De werkzaamheden zijn afwisselend, en omvatten o.m. het geven van voorlichting en de verzorging van de interne berichtgeving.

★

Brieven te richten aan de Afdeling Personeelszaken, Blaak 10.

Dr Ir M. G. Ydo

ADVIESBUREAU VOOR BEDRIJFSORGANISATIE

Amsterdam-C. - Keizersgracht 407 - Tel. 31585-38430

Eén onzer relaties, een groot internationaal bedrijf met hoofdkantoor in Nederland, zoekt een

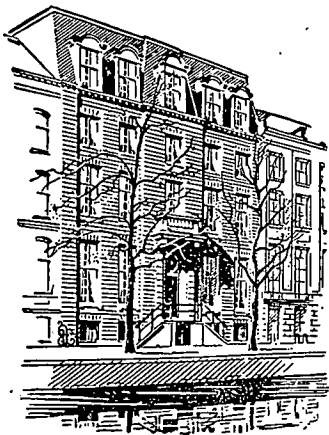
topfunktionaris

die na een inwerkperiode in staat is de leiding van een van haar kantoren in het buitenland op zich te nemen.

Gevraagd wordt een ruime, bij voorkeur internationale ervaring in zelfstandige functies, waarin naast commerciële, tevens organisatorische en leiderskwaliteiten werden gevormd. Minimum leeftijd 35 jaar.

Alleen kandidaten, die aantonen, dat zij aan bovenstaande eisen voldoen, zullen voor een onderhoud worden uitgenodigd. Wij zijn gemachtigd aan geïnteresseerden vertrouwelijke inlichtingen te verschaffen.

Uitvoerige sollicitaties, ook van kandidaten woonachtig in het buitenland, worden ingewacht bij ons bureau. Vertrouwelijke behandeling gegarandeerd.

Voor rekening-courant en bankiersgiro,
het plaatsen van gelden à deposito,
handelsbemiddeling, handelsinformaties
en

AL UW ANDERE BANKZAKEN IN BINNEN- EN BUITENLAND:

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

HERENGRACHT 448 - 454, AMSTERDAM

Robbers en van den Hoogen.. RvH

WIJNKOPERS SINDS 1842 - VELPERWEG 23 ARNHEM - TELEFOON K 8300 - 24377

Laat Uw
reisbureau
het U
voorrekenen

**vliegen is goedkoper
dan U denkt!**

De KLM verbindt
118 steden in 74 landen

